

La Figueres republicana

crònica

Hi va haver una època –ara sembla gairebé mítica– al tombant del segle XIX, en què una classe dirigent municipal, benestant i il·lustrada, va poder generalitzar una sèrie de millores a la societat per imposar el concepte de progrés. Una societat on l'apel·latiu de moda del moment, el neoliberalisme, es disfressava amb la doctrina del *laissez faire*, i on conceptes com educació, sanitat, cultura i lleure eren privilegi d'uns pocs. Aquests dirigents reformadors i *tocacampanes* (un Rubaudonadeu, un Pujolà, un Puig Pujades...), en la seva major part de classe mitjana, d'oficis liberals, i algun pagès, tenien l'Estat francès com a model i la república laica, federal i populista com a referent. Aquest tarannà tan empordanès, meitat esbojarrat i meitat estatista tenyit amb unes gotetes utòpiques, va dominar Figueres fins que la Guerra Civil –primera etapa de la segona gran guerra civil europea– escapçà el somni petitburgès de la república il·lustrada sota la bota militar i els vells fantasmes de la llegenda negra ibèrica. Revisitar i fer palesa la puixança de l'ideari republicà a la capital altempordanesa és el principal inspirador de l'exposició "Figueres, 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana", organitzada pel Museu de l'Empordà i l'àrea de Cultura de la capital dalininiana, que s'ha pogut visitar de l'11 de desembre de l'any passat al 28 de març d'enguany al mateix museu.

Tres aspectes sobten agradablement en aquesta mostra, a banda del treball inqüestionable de recerca documental anterior i l'encert de la plasmació museogràfica posterior. Hi trobem un discurs expositiu d'una gran claredat i, al mateix temps, prou consistent per proporcionar-nos les dades bàsiques. El tercer punt és, dins del mateix discurs expositiu, l'extrema facilitat per assenyalar els elements historiogràfics més importants, que tot sovint un corpus d'historiadors amateurs ha passat per alt. És a dir, per les sales temporals del museu passen tots els elements necessaris per entendre el fenomen republicà, els fantasmes i els sants del martirologi tricolor, els claroscurs d'un projecte –la creació d'una ideologia de masses al voltant del culte a la personalitat (Monturiol, Puig Pujades, Macià...), de les icones (la bandera, la deessa-tòtem República), la ideologia (interclassisme, marxisme i més tard catalanisme) i dels projectes de futur que permetien donar feina (Parc-Bosc, Rambla nova, Biblioteca Pública, fins i tot el futbol com a símbol de modernitat), desterrar el caciquisme i fer el pas del «figuerenc súbdit» al «figuerenc ciutadà»–, l'existència d'una classe acabada contrària a les transformacions, el paper de la cultura i els aires vinguts més enllà dels Pirineus.

Nostàlgia republicana, quan les ideologies s'han desacreditat per la misèria dels homes? Sens dubte. Només cal donar un cop d'ull a les fotos per adonar-nos

Tres aspectes de l'exposició "Figueres, 1900-1936".

dels canvis que uns pocs van dur a terme per bastir un nou model d'Estat enfront la paràlisi borbònica. La mostra està dividida en set espais o àmbits diferenciats que corresponen al període 1900-1939. En endinsar-nos dins el passat veiem una imatge molt diferent de l'actual.

Gràcies a una base de dades completíssima podem trobar els contribuents en els anys 1900 i 1936 ordenats per oficis i cognoms, fet que proporciona una radiografia de l'evolució econòmicolaboral del municipi.

El segon espai mostra el creixement urbanístic de la població, que va permetre el salt vers la categoria de ciutat, plasmat en la Rambla, indret que veiem atapeït de gernacions de ciutadans i que va rebre el seu caràcter definitiu de centralitat arran de l'esfondrament de l'illa de cases de l'antic carrer Palau i la seva reforma posterior. Una Figueres de carros aparcats davant l'Hotel Comerç i el Tupinamba, centre de diversió i esbarjo de l'època. Una Figueres que somia en els 50.000 habitants per «anunciar al que visita aquest país el seu costat de prosperitat i progrés», en paraules de l'arquitecte Giralt en una memòria. És l'època de l'ordenació urbanística de Giralt, de la creació del Parc-Bosc com «un espai verd de sociabilitat». Una població eminentment comercial, on la Gran Guerra trastoca la situació envers una industrialització incipient.

Passem a la política, dominada per la Unió Federalista (UFNRE), que crea una cultura cívica interclassista

arran del mite localista. En aquest sentit s'entenen el monument a Monturiol, la Biblioteca Popular (1922) –centre irradiador de cultura– i les biografies que trobem dels polítics més significatius de l'època: Pujolà i Puig Pujades. Aquest darrer fou el *factotum* de la vida cultural empordanesa: de director d'*Empordà Federal* fins als seus càrrecs polítics (comissari de la Generalitat a Girona el 1933).

A l'apartat cultural trobem les noves idees de progrés: el catalanisme, el marxisme i l'avantguarda. D'aquestes fonts beu el nou partit hegemònic, la Federació Socialista Empordanesa (FSE) posteriorment inclosa dins ERC, com bona part dels prohoms del moment: Pitxot, Vayreda, Subias, germans Xirau... Cal destacar els quadres de Dalí cedits per la Fundació: un de Puig Pujades, primer mentor de l'artista, i un altre de Met Miravittles, que va arribar a ser comissari de Propaganda de la Generalitat en guerra. És l'època de la històrica visita de Macià.

També trobem la presència de la dona com a element de debat, amb nombroses crides i pàgines de premsa que malden per emplaçar l'element femení –molt mediatitzat per l'Església– dins l'òrbita republicana. I, per descomptat, no hi pot faltar la imatge de la deessa República, amb el seu capell frigi i la seva orla tricolor.

La mostra es clou amb audiovisuals: un procedent de la Col·lecció Tomàs Mallol de Girona, i un altre de la Fimoteca de la Generalitat, amb fotografies dramàtiques de Robert Capa de grups que fugen en camions, d'una Figueres bombardejada pels feixistes i dels estralls de les bombes. Trist epíleg per a una època tan fecunda.

“Figueres” es recolza en un treball a consciència del seu comissari, Jaume Santaló, i en un perfil de col·laboradors de vàlua en la història local (Romero, Pujol, Pla, Bernils) i en la del país (Duarte i Fradera). Pretén transcendir –com indica el seu títol– l'àmbit local, precisament per la condició de la vila com a mirall de la concepció estatal republicana, d'urbs governada sota els paràmetres tricolors. És en aquest aspecte de lectures múltiples on la mostra ultrapassa els límits de la història local per esdevenir el símbol d'una època i d'una manera d'entendre l'estat i la relació de la ciutadania amb el poder. Més enllà de la història empordanesa, aquesta exposició ens col·loca davant d'una part importantíssima de la història del país, d'una Catalunya irrepitible i que no es podria entendre sense el llegat d'homes com Terrades, Monturiol o Pi i Margall i el seu ideari avançat.

MOISÈS DE PABLO